

New Social Movements: Subjectivity and the Issue of Everyday Life

Ehsan Mozdkhah*

Somaye Hamidi**

Abstract

In recent decades, new social movements have emerged as significant and influential phenomena in social and political spheres. These movements, often driven by diverse goals and motivations, have profoundly impacted the social and cultural structures of societies. This paper, adopting a theoretical approach, explores how subjectivity materializes within these movements and its connection to everyday life. The central question of this study is: How do new social movements, through the manifestation of subjectivity and the redefinition of everyday life, challenge existing social and political structures and foster social change? Subjectivity, defined as the ability of an individual or group to act as an agent and influence their surroundings, plays a pivotal role in new social movements. This research illustrates how these movements, by emphasizing individual and collective identities, aim to infuse new meanings into everyday life and, through collective actions, challenge existing social orders, striving to reconstruct and reproduce a transformed collective life free from domination.

Keywords: New social movements, globalization, subjectivity, everyday life, politics of subjectivity.

* Ph.D. Candidate of Department of Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran,
eh.mozdkhah@mail.um.ac.ir

** Associate Professor, Department of Political Science, University of Birjand, Birjand, Iran (Corresponding Author), Somaye.hamidi@birjand.ac.ir

Date received: 13/07/2024, Date of acceptance: 10/11/2024

Introduction

In recent decades, new social movements have emerged as influential phenomena within social and political arenas. These movements, unlike traditional social movements that focus primarily on economic and class issues, engage with a broad spectrum of topics such as human rights, social justice, environmental concerns, and cultural identities. This paper explores how subjectivity in these movements interacts with the concept of everyday life. By focusing on the question of how new social movements redefine everyday life and subjectivity, this study examines their potential to challenge existing social and political structures.

Materials & methods

This study employs a qualitative, analytical-descriptive approach, relying on theoretical frameworks of new social movements to analyze the interaction between subjectivity, everyday life, and political structures. The research methodology includes an in-depth examination of the ways these movements strive to reconstruct social identities and imbue everyday life with new meanings, aiming to transform the collective social environment.

Discussion & Results

NSMs encourage people to reinterpret their daily lives and sense of self by resisting hegemonic controls. This reconceptualization is reflected in how they redefine everyday practices, aiming to subvert dominant norms that reinforce hierarchical structures. As a result, these movements enable individuals to express their identities and pursue freedom from social and political restraints. By challenging both overt and covert forms of cultural control, NSMs build counter-narratives to existing social frameworks. They confront systemic inequalities and initiate dialogues on issues such as democracy, justice, and autonomy, which traditional political mechanisms often ignore. This opposition is also a critique of the entrenched “meta-narratives” that justify existing power dynamics, pushing instead for a more pluralistic approach to governance and identity. These movements support collective identity by emphasizing group recognition and resisting marginalization. Axel Honneth’s concept of “recognition” highlights how NSMs validate the individual’s role within a collective, affirming shared struggles for equality and freedom. As individuals connect around shared experiences and values, they develop a collective identity that resists political and cultural marginalization, embodying an

interconnected, resilient community. NSMs seek to not only address immediate injustices but also transform the underlying cultural structures that maintain societal norms. This transformation includes reshaping collective consciousness and redefining public spaces as sites for expressing grievances and envisioning new social possibilities. These movements aim for holistic change by confronting the cultural frameworks that enforce status quos, ultimately promoting democratic engagement and social inclusivity. In summary, NSMs in today's context act as catalysts for societal transformation by combining personal empowerment with collective action.

Conclusion

New social movements, by focusing on subjectivity and redefining everyday life, represent a shift in the dynamics of resistance and social change. By emphasizing personal and collective identity formation, these movements advocate for a transformed collective existence, free from hegemonic control. This paper concludes that new social movements, rather than solely opposing the current order, strive to recreate daily life and redefine subjectivity, thereby playing a significant role in reconstructing modern societies. These movements aim for holistic change by confronting the cultural frameworks that enforce status quos, ultimately promoting democratic engagement and social inclusivity. In summary, NSMs in today's context act as catalysts for societal transformation by combining personal empowerment with collective action. They use digital networks to globalize local concerns, challenge cultural hierarchies, and pave the way for alternative social orders grounded in justice and democracy. This multidimensional approach redefines what is politically and socially possible, fostering a new paradigm of social movement based on inclusion, recognition, and the empowerment of everyday life.

Bibliography

- Ahmadi, Hamid. (2006) Iran: Identity, Nationality, Ethnicity. Research and development institute of human sciences Pub. [In persian]
- Ghafoor, A. E. S., Taghi, S. M., & Zoheiri, A. (2016). Identity politics and new social movements. *Political science*, 19(74), 119-140. [In persian].
- Bayat, Asef. (2023). Revolutionary Life. trans by: Shirin Karimi, Tehran: Bidgo Pub.
- Parandoush, Pouriya. (2018). Event, Subject and Truth. Tehran: Teesa Pub. [In persian].

- Pouyafar, E., Barkhordari, R., Mahmudnia, A., & Heydari, A. A. (2023). Heidegger's pathos and fundamental attunement Towards a moodiness' and concernful education. *Sociological Cultural Studies*, 14(3), 1-33. [In persian].
- Turrentine, Allen. (2023). Return of the actor: social theory in postindustrial society, Trans by: Salman sadeghizade, Tehran: sales pub. [In persian].
- Ayoobi, H. (2024). The subject actors and new social movements: A review of Alan Touraine's thoughts. *Journal of Countries Studies*, 2(3), 469-493. [In persian].
- Khaleghi, Ahmad. (2003). Power, Language, and Everyday Life. Tehran: Gam-e-No Pub. [In persian]
- Ragheb, Amir; Ashraf Nazari, Ali. (2023). Turning from economics to "the economical" in the field of political analysis: Centralization of the life form. *Political & International Approaches*, 15 (2), 138-160. [In persian].
- Roohani, H., & Miri, S. J. (2021). The Relevance of Meditative Thinking and Politics in Heidegger' Thinking. *Journal of Philosophical Investigations*, 15(37), 682-708. [In persian]
- Reisinezhad, A. (2019). Revolution and Social Movements: A New Narrative. *Political and International Approaches*, 9(4), 61-89. [In persian].
- Sattari, Sajjad. (2022). Power and Involuntary State of Exception in Iran (Foundation and Conditions of Possibility). *State Studies Quarterly*, Volume 8, Issue 31, 1- 29. [In persian].
- Sadeghizadeh, S. (2021). Sociology of Transition to the Politics of the Subject in the Era of Globalization. *Sociological Cultural Studies*, 11(4), 87-105. [In persian].
- Acemoglu, Daron, & Robinson, James. (2024). The Narrow Corridor to Liberty. Translated by Seyed Alireza Beheshti and Jafar Kheirkhah. Tehran: Rozaneh Pub. [In persian].
- Azizi, Parvaneh, et al. (2021). New Social Movements: A Case Study of Emerging Environmental Movements. *Quarterly Journal of Foreign Policy*, Vol. 35, No. 4, pp. 125-154. [In persian].
- Ghorbani, A., & Keshvarian Azad, M. (2017). An Examination of Middle East Social Movements on Viewpoint of Critical Theory of the Frankfurt School. *International Relations Researches*, 7(25), 15-40. [In persian].
- Gholipour, M. (2023). From Linear to Fluid: Understanding the Dormant Phase of the Lifestyle Movement. *Strategic Studies Quarterly*, 26(1), 67-97. [In persian]
- Ghanbarloo, A. (2020). An Analysis of the New Social Movements on the Basis of Frankfurt School. *Sociological Cultural Studies*, 10(4), 23-45. [In persian].
- Castells, Manuel. (2023). Networks of Outrage and Hope. Trans by: Mojtaba Gholipour. Tehran: Markaz Pub. [In persian].
- Christiansen, Jonathan. (2017). "The Four Stages of Social Movements," in Theories of Social Movements, edited by Various Authors, translated by Saeed Khavari-Nejad. Tehran: Falat Pub. [In persian].
- Miri, Seyed Javad. (2019). Governance and Social Solidarity. Tehran: Naqd-e-Farhang Pub. [In persian]

471 Abstract

- Miri, Seyed Javad. (2021). *Continuity and Rupture: Reflections on the Logic of Iranian Identity and National Transformation*. Tehran: Naqd-e-Farhang Pub. [In persian]
- Miri, Seyed Javad. (2023). *Sociocritique: A Theory of Liberation and Suffering*. Tehran: Naqd-e-Farhang Pub. [In persian]
- Nazari, Ali Ashraf. (2011). *Modernity and Political Identity in Iran*. Tehran: Mizan Pub. [In persian]
- Heidegger, Martin. (2024). *Being and Time*. Translated by Abdolkarim Rashidian. Tehran: Ney Pub. [In persian]
- Honneth, Axel. (2024). *The Idea of Socialism: Towards a Democratic Way of Life*. Translated by Mohammad Naboudi. Tehran: Ney Pub. [In persian]
- Jaspers, Karl. (2019). *Reason and Anti-Reason in Our Time*. Translated by Zia Tajeddin. Tehran: Cheshmeh Pub. [In persian].
- Bayat, A. (2005). Islamism and social movement theory. *Third World Quarterly*, 26(6), 891-908.
- Beck, C. J. (2008). The contribution of social movement theory to understanding terrorism. *Sociology Compass*, 2(5), 1565-1581.
- Berberoglu, B. (2019). *The Palgrave handbook of social movements, revolution, and social transformation*.
- Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.
- Carroll, W. K., & Hackett, R. A. (2006). Democratic media activism through the lens of social movement theory. *Media, culture & society*, 28(1), 83-104.
- Christiansen, Jonathan (2011), "Four Stages of Social Movements", The Editors of Salem Press, *Theories of Social Movements*, Pasadena, CA: Salem Press
- DeFronzo, J. (2021). *Revolutions and revolutionary movements*. Routledge.
- Edwards, G. (2009). Habermas and social movement theory. *Sociology Compass*, 3(3), 381-393.
- Foweraker, J. (2003). Social movement theory and the political context of collective action. In *The political context of collective action* (pp. 64-77). Routledge.
- Gardiner, M. (2002). *Critiques of everyday life: an introduction*. Routledge.
- Jasper, J. M. (2010). Social movement theory today: Toward a theory of action? *Sociology compass*, 4(11), 965-976.
- Jaspers, K. (1963). *The atom bomb and the future of man*, University of Chicago Press.
- Jaspers, K. (2021). *The Origin and Goal of History* (Routledge Revivals). Routledge.
- Johnston, H. (2013). *Social movements and culture*. Routledge.
- Langman, L. (2013). Occupy: A new social movement. *Current Sociology*, 61(4), 510-524.
- Lefebvre, H. (2017). *Everyday life in the modern world*. Routledge.
- Melucci, A. (1989), "Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs", in *Contemporary Society*, J. Keane and P. Mier (eds.), Temple University Press.

- Morris, A. (2000). Reflections on social movement theory: Criticisms and proposals. *Contemporary sociology*, 29(3), 445-454.
- Oberschall, A. (2017). *Social movements: ideologies, interest, and identities*. Routledge.
- Scott, A. (2023). *Ideology and the new social movements*. Routledge.
- Törnberg, A. (2018). Combining transition studies and social movement theory: Towards a new research agenda. *Theory and Society*, 47, 381-408.
- Tuğal, C. (2009). Transforming everyday life: Islamism and social movement theory. *Theory and society*, 38(5), 423-458.
- Van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2009). social movement theory: past, present and prospects by. In *Movers and shakers* (pp. 17-43). Brill.

جنبش‌های اجتماعی جدید؛ سوژگی و مسئله زندگی روزمره

احسان مزدخواه*

سمیه حمیدی**

چکیده

در دهه‌های اخیر، جنبش‌های اجتماعی جدید به عنوان یکی از پدیده‌های مهم و تاثیرگذار در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی شناخته شده‌اند. این جنبش‌ها، اغلب با اهداف و انگیزه‌های متنوعی شکل گرفته و به طور قابل توجهی بر ساختارهای اجتماعی و فرهنگی جوامع تاثیر گذاشته‌اند. مقاله حاضر، با اتخاذ رویکردی نظری، به بررسی چگونگی تبلور سوژگی در این جنبش‌ها و ارتباط آن با مسئله زندگی روزمره می‌پردازد. پرسش اصلی مقاله بدین صورت است که جنبش‌های اجتماعی جدید چگونه از طریق تبلور سوژگی و بازتعریف زندگی روزمره، می‌توانند ساختارهای اجتماعی و سیاسی موجود را به چالش کشیده و تغییرات اجتماعی را ایجاد کنند؟ این پژوهش با روشی کیفی و رویکرد تحلیلی – توصیفی نشان می‌دهد که چگونه این جنبش‌ها و با تاکید بر هویت‌های فردی و جمعی، تلاش می‌کنند تا معانی جدیدی به زندگی روزمره افراد ببخشند و از طریق اقدامات جمعی، نظم‌های اجتماعی موجود را به چالش بکشند و به بازسازی و بازتولید یک زیست جمعی متحول و عاری از سلطه بپردازند.

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی،

دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، Eh.mozdkhah@mail.um.ac.ir

** دانشیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران،

(نویسنده مسئول)، Somaye.hamidi@birjand.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۰

کلیدواژه‌ها: جنبش‌های اجتماعی جدید، جهانی‌شدن، سوژگی، زندگی روزمره، سیاست سوژه.

۱. مقدمه

جنبش‌های اجتماعی جدید در دهه‌های اخیر به عنوان یکی از پدیده‌های مؤثر و پیشران در تغییرات اجتماعی و سیاسی جوامع شناخته می‌شوند. این جنبش‌ها که اغلب به دلیل واکنش به تغییرات گسترده در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فناوری و ارتباطی به وجود آمده‌اند، نه تنها به عنوان ابزار برای بیان اعتراض و مقاومت؛ بلکه بستری برای بازتعریف هویت‌ها و بازسازی معنای زندگی روزمره هستند. جنبش‌های اجتماعی جدید، برخلاف جنبش‌های سنتی که عمدتاً بر مسائل اقتصادی و طبقه‌بندی اجتماعی متمرکز بودند، به طیف وسیعی از موضوعاتی چون حقوق بشر، عدالت اجتماعی، محیط زیست و هویت‌های فرهنگی توجه دارند. آن‌ها با بهره‌گیری از استراتژی‌های متنوع و شبکه‌های مجازی، توانسته‌اند نه تنها صدای خود را به گوش جهانیان برسانند؛ بلکه ساختارهای قدرت (امر سیاسی) موجود را نیز به چالش بکشند و امر اجتماعی جدیدی را بازصورت‌بندی کنند. در این میان، مسئله زندگی روزمره به عنوان عرصه‌ای که معانی و هویت‌ها در آن شکل می‌گیرند، دچار تغییر ماهیت و شکل شده است. زندگی روزمره به عنوان صحنه‌ای که در آن سوژگی به نمایش درمی‌آید، می‌تواند نقطه کانونی برای بروز و گسترش این جنبش‌ها باشد. با مطالعه چارچوب‌های نظری مرتبط با جنبش‌های اجتماعی جدید، این تحقیق با هدف روشن‌سازی تعامل پیچیده میان سوژگی، زندگی روزمره، امر سیاسی و امر اجتماعی طراحی شده است. این پژوهش با روشی کیفی و رویکرد تحلیلی-توصیفی در جهت پاسخ به سوال اصلی گام برخواهد داشت. در دهه‌های اخیر، جنبش‌های اجتماعی جدید به عنوان پدیده‌هایی پویا و چندبعدی در عرصه‌های مختلف جوامع مدرن ظهور کرده‌اند. حال پرسش اصلی مقاله بدین صورت است که جنبش‌های اجتماعی جدید چگونه از طریق تبلور سوژگی و بازتعریف زندگی روزمره، می‌توانند ساختارهای اجتماعی و سیاسی موجود را به چالش کشیده و تغییرات اجتماعی را ممکن شوند؟ فرضیه این مقاله بدین صورت است که جنبش‌های مذکور اساساً حاصل بازتولید روابط سلطه‌آمیز بوده و رسالت آنها رفع سازوکارهای سرکوب و محدودیت در جهت رسیدن به رهایی، آزادی،

جنبش‌های اجتماعی جدید؛ ... (احسان مزدخواه و سمیه حمیدی) ۴۷۵

دموکراسی، تأکید بر سیاست سوژه، برساخت فضاها، ادراکی جدید، عقلانیت استعلایی و تعریفی روزآمد از هستی (دازاین) انسان است.

۲. چارچوب مفهومی و نظری

۱.۲ جنبش‌های اجتماعی نوین در کشاکش برساخت امر اجتماعی و زندگی روزمره

به‌طور کلی، جنبش اجتماعی به گروه‌هایی از افراد اطلاق می‌شود که با هدف تغییر یا حفظ وضعیت موجود، حول یک موضوع یا ایده مشخص به‌طور سازمان‌یافته فعالیت می‌کنند. این جنبش‌ها معمولاً در واکنش به نارضایتی‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی یا فرهنگی شکل می‌گیرند و هدفشان ایجاد تغییرات در ساختارهای اجتماعی، هنجارها، یا سیاست‌های حاکم است. آلن تورن با رویکرد تضادگرایانه به جنبش‌های اجتماعی نگاه می‌کند و آن‌ها را محصول تقابل میان نظم موجود و آگاهی از تحولات فرهنگی می‌داند (تورن، ۱۴۰۲؛ قاسمی‌نژاد و وصالی، ۱۴۰۱). پیش از ظهور جنبش‌های اجتماعی جدید، جنبش‌های سستی با تمرکز بر مسائل اقتصادی و طبقاتی، به دنبال تغییرات ساختاری در قدرت سیاسی و حوزه اقتصادی بودند. این جنبش‌ها ویژگی‌هایی چون سازمان‌دهی بر مبنای طبقات اجتماعی، مبارزات ملی و بین‌المللی، رهبری متمرکز و ایدئولوژی‌های گسترده داشتند و تا پیش از دهه ۱۹۷۰ به عنوان جنبش‌های سستی شناخته می‌شدند. از اوایل دهه ۱۹۷۰، با نظریات جدیدی چون بسیج منابع و رهیافت فایده‌باور، مطالعات در مورد جنبش‌های اجتماعی جدید آغاز شد. آلن تورن، با مفهوم «بازگشت کنشگر»، تأکید کرد که در جامعه مدرن، کنشگر اجتماعی نقش فعال و خلاق در تغییرات اجتماعی ایفا می‌کند و این دیدگاه به فهم نوینی از جنبش‌های اجتماعی جدید منجر شد.

تورن در نظریه خود بر مفهوم سوژگی (Subjectivity) تأکید دارد، و فرد را نه تنها تحت تأثیر ساختارها، بلکه به عنوان کنشگری خلاق می‌داند که توانایی بازتعریف امر اجتماعی و سیاسی را دارد. از دیدگاه تورن، جنبش‌های اجتماعی جدید (مانند جنبش‌های زیست‌محیطی و هویتی) بر سوژگی فرد و تغییرات از پایین به بالا تأکید دارند. وی معتقد است فردگرایی در اینجا نه به معنای جدایی از جامعه، بلکه فرصتی برای بیان خلاقانه خود در تعامل با جامعه است. در این نظریه، بازگشت کنشگر به معنای بازتعریف کنش اجتماعی است که اکنون شامل هویت و عدالت اجتماعی نیز می‌شود، و افراد علاوه بر منافع اقتصادی، برای هویت، دموکراسی و آزادی نیز تلاش می‌کنند.

ملوچی و کاستلز نیز، تحت تأثیر ایده‌های مشابه، بر اهمیت هویت، فرهنگ و تأثیر فناوری‌های ارتباطی در برساخت جنبش‌های اجتماعی جدید تأکید دارند؛ به‌ویژه کاستلز که فناوری‌های جمعی را عامل تحول ارزشی و نهادی در امر اجتماعی می‌داند. (تورن، ۱۴۰۲؛ قاسمی‌نژاد و وصالی، ۱۴۰۱؛ کاستلز، ۱۴۰۲).

در جنبش‌های اجتماعی جدید گزاره‌هایی مانند دموکراسی‌خواهی و آزادی به عنوان ارزش‌های اجتماعی و سیاسی، شکلی از یک سازمان سیاسی هستند که ریشه در جهان باستان دارند. انتقاد از نظام‌های سیاسی اقتدارگرا، طرفداری از حقوق شهروندی و توجه به برابری اجتماعی نقش بسیار مهمی در تقویت جنبش اجتماعی در دنیای مدرن دارد؛ به طوری که این جنبش می‌تواند در مقابل روایت‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی یک نظام سیاسی، روایت‌های جدیدی از زندگی روزمره را مطرح کنند و در ابداع یک امر اجتماعی و امرسوژکتیو موثر باشند. اصل منازعه در چنین چارچوبی اساساً وجود یک نظام اقتدارگرا است که به جنبش‌های اجتماعی جدید این توان را می‌دهد تا با تقویت اندیشه دموکراتیک، باورهای عرفی، سکولار و بازتعریف هویت، تحولی در انگاره اجتماعی و سیاسی جامعه به وجود آورند. در اینجا اندیشه‌های دموکراتیک لزوماً به معنای یک نظام آرمانی در مفهوم حداکثری آن به عنوان شیوه زندگی دموکراتیک در تمامی حوزه‌ها نیست؛ بلکه به معنای حداقلی آن یعنی زیستن آسوده و بدون وجود یک هژمونی است (قنبرلو، ۱۳۹۸؛ قربانی و کشوریان‌آزاد، ۱۳۹۶).

با تأکید بر نظرات آلن تورن در باب جنبش‌های اجتماعی جدید، باید گفت که آینده دموکراسی، احیا و تداوم شهروندی جدید در ارتباط با نوع کنش‌گری جامعه در مقابل دولت‌های اقتدارگرا است. اساساً پیوند انواع نابرابری‌های اجتماعی، رشد رویه‌های جهانی‌شدن، افزایش سکولاریزاسیون در جوامع مختلف منجر به ظهور حرکت‌های اعتراضی - اجتماعی جدید برای احقاق حقوق از دست‌رفته، حق زندگی اجتماعی، رفاه، برابری، به رسمیت‌شناختن دیگری و احیا زندگی روزمره شده است. این حرکت‌های اعتراضی عملاً نوع جدیدی از تضاد اجتماعی را به نمایش می‌گذارد که در آن منطق فردی - اجتماعی جامعه در برابر منطق گفتمانی امر سیاسی قرار می‌گیرد. به‌طور کلی، نظام‌های اقتدارگرا در پی کسب قدرت، اجبار شهروندان به رعایت قوانین حکومتی، سخت‌گیری به جامعه، محدودیت در رویه‌های دموکراتیک مانند انتخابات غیررقابتی و غیرشفاف، تسخیر فضای شهری به وسیله ایدئولوژی مورد قبول حکومت هستند و عملاً ساختار قدرت با

انواعی از ابزارها و امکانات به کنترل زندگی و تن (بدن) افراد و جامعه (کنترل تن اجتماعی) می‌پردازد. اما در برابر ساختار سیاسی، منطق فردی - اجتماعی (گفتمان اعتراض - مقاومت) شکل می‌گیرد که درصدد دفاع از خود، بهبود و بازپس‌گیری زندگی می‌باشد (Buechler, 1995: 450; Morris, 2000: 447-449).

نکته بسیار مهم در بحث جنبش‌های اجتماعی جدید که از دل تقابل میان فرد با حوزه امر سیاسی به عنوان حوزه قدرت شکل می‌گیرد، مسئله آزادی است. به باور حامیان جنبش اجتماعی جدید و مشارکت‌کنندگان آن، دموکراسی یعنی آزادی اجتماعی افراد. آزادی در این فضا یعنی افراد توانایی شکل‌دادن به کنش‌های خود را داشته باشند و به دور از هرگونه اجبار و سرکوب به زندگی عادی و روزمره خود ادامه دهند. این وضعیت در شرایطی به وجود می‌آید که دولت و جامعه هردو قوی باشند. اما زمانی که جامعه از دولت پیشی بگیرد آن هم به دلایلی مانند جهانی‌شدن، رشد جمعیت جوان، تغییرات نسلی، گسترش اندیشه سکولار، دولت‌های اقتدارگرای ایدئولوژیک گاهاً از جامعه عقب می‌مانند که این عقب‌افتادگی منجر به افزایش توان جامعه و آگاهی اجتماعی آنان نسبت به امر سیاسی و حوزه قدرت است که خروجی چنین وضعیتی ظهور جنبش‌های اجتماعی و جنبش‌های سبک زندگی است. این وضعیت به دلیل عدم توازن میان قدرت دولت و جامعه رخ می‌دهد و مسئله‌گذار به دموکراسی را ناممکن می‌سازد و نوعی تقابل و تضاد میان دولت و جامعه شکل می‌گیرد. در تعدادی از کشورهای اقتدارگرای ایدئولوژیک، توازن قدرت میان جامعه و دولت از بین رفته، به طوری که رژیم خواهان بر ساخت یک یوتوپیا بوده و در مقابل، جامعه با تجربه فرآیند سکولاریزاسیون به دنبال زندگی آزادانه و اساساً منازعه با یوتوپیا نظام سیاسی و خلق سیاست زندگی است (حجت‌الله، ۱۴۰۲؛ تورن، ۱۴۰۲).

در چنین شرایطی نه دولت و نه جامعه در یک موقعیت رقابتی برای گذار به دموکراسی قرار ندارند؛ بلکه هر دو مسیرهای جداگانه‌ای را طی می‌کنند که نهایتاً منجر به ظهور جنبش اجتماعی یعنی فاصله‌گیری دولت و جامعه از یکدیگر می‌شود بحث در اینجا فقط عدم توازن میان دولت - جامعه و اعتماد و همکاری میان آنها نیست بلکه نیاز است تا حکومت و جامعه هردو با یکدیگر حرکت کنند؛ زیرا اگر هریک از آنها به دلایلی توان رقابت با دیگری را نداشته باشند فرآیند گذار به دموکراسی و آزادی به شکست می‌انجامد و نوعی از اقتدارگرایی حاکم می‌شود. بدین منظور و با قوی شدن تدریجی جامعه در برابر یک

نظام‌سیاسی اقتدارگرا، جنبش‌های اعتراضی یا جنبش‌های اجتماعی جدید شکل می‌گیرند (عجم‌اوغلو و رایبسون، ۱۴۰۳: ۵۹-۵۵).

۲.۲ زمانه و زمینه جنبش‌های اجتماعی نوین

جنبش‌های اجتماعی جدید در زمینه و زمانه مختلفی فعالیت داشته‌اند که اساساً انگیزه‌های متنوعی در شکل‌دادن به آن نقش داشته است و نهایتاً چنین جنبش‌هایی تأثیرات اجتماعی خاص خود را بر جای گذاشته‌اند. بسیاری از این جنبش‌ها را می‌توان در دسته‌بندی‌های گوناگون قرار داد؛ اما تعریف واحدی از آن‌ها نمی‌توان ارائه کرد. جنبش‌های اجتماعی نوین موجودیت ایستای سیاسی مانند حزب و یا گروه‌های ذی‌نفع ندارند که در تعامل با قدرت سیاسی و نخبگان ابزاری باشند و همچنین در قالب یک جریان توده‌ای نیستند که فاقد اهداف مشخص و سازمان‌یافته باشند؛ بلکه جنبش‌های اجتماعی در وضعیت میانه سوژگی و خلق امر سوژکتیو قرار می‌گیرند (Jasper, 2010: 969-972; Langman, 2013: 517). چنین جنبش‌هایی با وجود سازمان‌یافتگی، غیررسمی‌اند و برای رسیدن به اهدافشان، درگیر کشاکش‌های فرآینادی هستند مهم‌ترین رسالت و هدف جنبش‌های اجتماعی نوین دستیابی به اهداف تعیین‌شده است که جزء هنجارهای بنیادین مانند تغییر سنت‌های فرهنگی می‌باشد. در صورتی که چارچوب‌های قانونی در جامعه به حاشیه روند، جنبش اجتماعی به کنش‌های فراقانونی روی می‌آورند و نهایتاً این جنبش که برخاسته از متن جامعه است مستقیماً وارد نزاع با قدرت سیاسی می‌شوند (تقابل جامعه با دولت). جنبش‌های اجتماعی جدید با برساخت واقعیت و مسائل اجتماعی به عنوان یک دشواره، در صورت‌بندی اهداف جنبش، جذب مخاطبین و اهمیت کنش و فعالیت آن‌ها در بستر اجتماع به ایفای نقش می‌پردازند (Christiansen, 2011: 15). بنابراین یکی از لوازم رشد و توسعه جنبش‌های اجتماعی جدید، نظریه‌پردازی، تدوین راهبرد و جذب مخاطبین برای تغییر شرایط است. در الگوواره مفهومی و ماهیت جنبش‌های اجتماعی نوین، طیفی متنوعی از هویت‌ها متکثر برای فهم این حرکت‌ها برساخت شده است. اولین نکته آن است که در جنبش‌های اجتماعی جدید، ارتباط مشخصی میان جهت‌گیری جنبش و نقش ساختاری - کارکردی عاملان آن وجود ندارد. بستر اجتماعی جنبش و میل به گذار از ساختار طبقاتی دارد و منزلت‌های اجتماعی متنوع از جمله جمعیت جوان شرکت‌کننده در جنبش و یا جهت‌گیری‌های جنسیتی را شامل می‌شود. دومین مسئله، جهت‌گیری‌های پلورالیستی

جنبش و پراگماتیستی در تقابل آشکار با منطق‌های حاکم از جمله حمایت از ایدئولوژی به عنوان یک نیروی قوام‌بخش، متحدکننده، هویت‌بخشی و یک‌پارچه‌گرا است (قنبرلو، ۱۳۹۸: ۲۷-۲۹).

جنبش‌های اجتماعی اخیراً تأکید بسیاری بر مسئله هویت دارند و در تلاش‌اند در برابر روندها و اشکال متعدد سلطه و طرد، مقاومت کنند و به مسائلی چون زندگی روزمره، سبک زندگی و رهایی توجه داشته باشند. این جنبش‌ها به دلیل کنشگری متنوع به دنبال بیان مقاومت و کشف اشکال مختلف شناسایی اجتماعی هستند. مهم‌ترین مسئله جنبش‌های اجتماعی جدید پاسخ به این پرسش است که این «ما» کیست؟ در پاسخ به این پرسش بنیادین باید بیان کرد که سوژه دچار یک چرخش پارادایمی شده است؛ و به واسطه این چرخش‌ها، سوالات سهمگینی از خود و امر سیاسی (حکومت) می‌پرسد تا خود و هویتش را از سیطره «دیگری» برهاند و با جهان جدیدی روبه‌رو شود. یکی از ویژگی‌های این جنبش‌ها با تأکید بر مسئله هویت، گسست در زنجیره نظام‌های قدسی است. گذار از رویکردها و نگرش‌های سنتی و اسکولاستیک (متافیزیکال) به بینش‌های فیزیکال و یا این - جهانی، به همین منظور، گسستی بزرگ در زنجیره هویت‌های سنتی به وجود آورده و عملاً سوژه را به دنیا و هویت‌های جدید پرتاب می‌کند (میری، ۱۴۰۰: ۲۴-۲۳). اگرچه که خود این پرتاب‌شدگی در دنیایی متکثر از هویت‌های جدید، می‌تواند اضطراب وجودی بر انسان غالب کند؛ اما نیاز است که زنجیره‌های معرفتی سوژه در این وضعیت، «مایی» جدید برای خود تعریف و صورت‌بندی نماید (یعنی تلاش برای پذیرش تکثرات هویتی توسط امر سیاسی برای حوزه امر اجتماعی و زندگی روزمره انسان‌ها) تا در عصر کنونی مضمحل و یا به باور ارسطو به وضعیت آپورای (سرگشتی) دچار نشود. به عبارت دیگر، یکی از مسائل مورد توجه جنبش‌های اجتماعی جدید خروج عالمانه و متفکرانه از نظام سنت خود است. با فاصله‌گیری متفکرانه از سنت‌ها و پیش‌کشیدن مسئله خودآگاهی سوژه می‌تواند زیست و سوژگی جدیدی در قالب جهان فیلدنیگروبی برای خود تعریف نماید؛ جهانی که قدرت عصیان علیه سلطه و انقیاد برای سوژه را به رسمیت شناخته است (همان: ۲۶-۲۵).

۳.۲. بر ساخت سوژه انتقادی و تلاشی برای بسط اندیشه‌های رهایی در جنبش‌های اجتماعی جدید

از دهه ۱۹۶۰، آموزه‌های انتقادی و رهایی‌بخش تأکید کرده‌اند که پذیرش قوانین جبرگرایانه و اقتصادی، سوژه را به وضعیت شیء‌گشتگی و تسلیم در برابر شرایط و امر سیاسی می‌کشاند، که مانعی برای حرکت‌های رهایی‌بخش در زندگی روزمره است (رئیس‌نژاد، ۱۳۹۷؛ عزیزی و دیگران، ۱۴۰۰). اما آگاهی سوژه نسبت به توان تغییردهندگی‌اش، شرایط تحول امر اجتماعی را فراهم آورده است. در این جنبش‌ها، سیاست زندگی جایگزین مفهوم رهایی طبقاتی و حزبی شده و منازعه از حوزه سرمایه‌دار و کارگر به معیارهای نمادین، حق زندگی و هویت انتقال یافته است. از منظر اندیشه انتقادی، تغییر نه توسط طبقات اجتماعی بلکه با کنش انتقادی سوژه صورت می‌گیرد. این جنبش‌ها تلاش دارند تا با شکستن سلطه ساختارهای مصرفی و زیست‌کالایی، معنای جدیدی از رهایی، عدالت، آزادی و دموکراسی خلق کنند و پارادایم تازه‌ای از تفکر ایجاد کنند (بشریه، ۱۳۸۷: ۲۰۹-۲۰۵). در همین چارچوب می‌توان از کارل یاسپرس در ارتباط با جنبش‌هایی اجتماعی جدید هم نام برد. اگرچه وی به طور مستقیم به مسئله جنبش‌های اجتماعی نپرداخته است اما به دلیل تمرکز بر فلسفه وجودی، آزادی و وجدان فردی، بیش‌تر زرف درباره جنبش‌های اجتماعی و تغییرات اجتماعی داشت. با این حال، اندیشه‌های او می‌توانند زمینه‌های فکری و فلسفی مهمی برای فهم جنبش‌های اجتماعی جدید فراهم کنند. جنبش‌های اجتماعی از نگاه یاسپرس به‌نوعی بازتاب جستجوی انسان برای معنای زندگی، آزادی و رهایی از محدودیت‌های اجتماعی، سیاسی و ابداع امر اجتماعی تحول‌یافته است. یاسپرس معتقد بود که انسان‌ها در مواجهه با موقعیت‌های بحرانی (آنچه او «وضعیت مرزی» می‌نامید) به معنای زندگی و تعهدات اخلاقی خود می‌اندیشند. جنبش‌های اجتماعی جدید نیز می‌توانند به‌عنوان واکنشی به این موقعیت‌های بحرانی در نظر گرفته شوند، جایی که افراد برای رسیدن به هویت و معنای وجودی خود دست به کنشگری اجتماعی می‌زنند. در این فضا، جنبش‌های اجتماعی نقش مهمی در ارتقاء آگاهی انسان‌ها و تعهد به عدالت و حقیقت ایفا می‌کنند. جنبش‌های اجتماعی جدید از دیدگاه یاسپرس می‌توانند تجلی تلاش افراد برای رسیدن به خودآگاهی و آزادی باشند. او باور داشت که «هر فرد دارای یک وجدان شخصی و مسئولیتی در قبال خود و دیگران است» (یاسپرس، ۱۳۹۸: ۵۳-۵۱) و جنبش‌ها می‌توانند به ابزاری برای تحقق این آزادی و خودآگاهی در سطح جمعی تبدیل شوند. جنبش‌ها

به‌نوعی بازتاب جستجوی افراد برای رسیدن به حقیقت و مبارزه با سرکوب‌ها و محدودیت‌های سیاسی و اجتماعی هستند. یاسپرس می‌گوید که: «انسان‌ها به‌واسطه‌ی یک هم‌زیستی در تفاوت با یکدیگر پیوند دارند و نیازمند فهم مشترکی هستند که بدون از بین بردن تنوع فردی، درکی از وحدت انسانی را ایجاد کند».

در جنبش‌های اجتماعی جدید، این اصل یاسپرس می‌تواند به معنای همکاری و همبستگی در عین تنوع عقاید و دیدگاه‌ها تعبیر شود، جایی که افراد برای هدفی مشترک گرد هم می‌آیند. از نظر یاسپرس، «ایدئولوژی‌ها می‌توانند خطرناک باشند، چراکه اغلب به سرکوب اندیشه‌های متفاوت منجر می‌شوند و ممکن است حقیقت را فدای اهدافی سیاسی کنند» و به عبارت دیگر او در کتاب خاستگاه و هدف تاریخ بیان می‌دارد: «سیاست باید در خدمت حقیقت باشد، در غیر این صورت چیزی جز ابزاری برای سرکوب و کنترل نخواهد بود. سیاست بدون حقیقت، به بی‌رحمی و خشونت تبدیل می‌شود (Jaspers, 2021: 129). جنبش‌های اجتماعی جدید نیز غالباً با هدف نقد ایدئولوژی‌های غالب و افشای حقایقی که در پس پرده باقی مانده‌اند، شکل می‌گیرند. یاسپرس معتقد بود که انسان‌ها باید فراتر از ایدئولوژی‌های ثابت به حقیقت نگاه کنند و در مواجهه با واقعیت، همواره پرسشگر باقی بمانند. یاسپرس بر این باور بود که «بحران‌های تاریخی موجب می‌شوند افراد به تفکر درباره ماهیت و هدف زندگی روزمره خود بپردازند». جنبش‌های اجتماعی جدید در بسیاری از موارد، واکنشی به بحران‌های اجتماعی و اقتصادی هستند و از این منظر، از دیدگاه یاسپرس نوعی تلاش جمعی برای معنا بخشیدن به زندگی و ایجاد تغییری بنیادین در ساختارهای جامعه‌اند. یاسپرس بیان می‌کند که هدف سیاست و امرسیاسی در جوامع «جستجویی برای حقیقت در میان انسان‌هاست؛ جستجویی که تنها با پذیرش مسئولیت و تعهد نسبت به وجدان ممکن می‌شود». او همچنین بیان می‌کند که:

وظیفه‌ی سیاست نه تنها حفظ زندگی اجتماعی است، بلکه فراهم کردن شرایطی است که انسان بتواند در آن به آزادی و شکوفایی برسد؛ سیاست در این معنا، بازتابی از امیدها و آرزوهای بشری است». یاسپرس در کتاب بمب/تمی و آینده بشر از هدف و غایت امرسیاسی در برابر اجتماعی این‌گونه بیان می‌دارد که: «سیاست باید بازتابی از امیدها و آرزوهای بشری باشد، نه ابزاری برای سرکوب و کنترل. تنها با این دیدگاه است که سیاست می‌تواند به معنای واقعی خود نزدیک شود (Jaspers, 1963: 98)

جنبش‌های اجتماعی جدید به امکان تغییرات انقلابی و روزمره باور دارند. این جنبش‌ها ضمن نقد شرایط موجود با طرح امتناع بزرگ (Great refusal) که برگرفته از اندیشه هربرت مارکوزه است به مقابله با نظم و جامعه تک‌ساحتی پرداخته‌اند. این جنبش‌ها و حرکت‌های اعتراضی به حذف انقیاد، میل دارند و این شرایط از طریق نیروهای ادغام‌شده رخ می‌دهد تا وضع موجود را به سوی وضعیتی مطلوب‌تر تغییر دهند. این حرکت و کنش اعتراضی حالتی فضامند و مکان‌مند دارد به طوری که با سیاسی کردن رنج اجتماعی و زیست‌جهان، آنان را به سوی اقدام علیه فضای سلطه و انقیاد رهنمود می‌سازد. ایده امتناع بزرگ در آرای مارکوزه نه تنها به مخالفت با نهادهای اقتصادی و اوضاع سیاسی می‌پردازد بلکه کلیت نظام هنجارین، اهداف، ارزش‌ها و ایدئولوژی موجود در فضای امراجتماعی (جامعه) که به واسطه کنش امرسیاسی حاکمیت یافته را نقد و طرد می‌کند و آن را مانع‌رهایی و زیست‌آزادانه روزمره می‌داند (راقب و اشرف‌نظری، ۱۴۰۲؛ آل‌سیدغفور و زهیری، ۱۳۹۵).

جنبش‌های اجتماعی این واقعیت مهم را نمایان کرده‌اند که اندیشه و ذهنیت اجتماعی جامعه دچار دگرگونی‌های شگرفی شده و یا گسستی در «لحظه پیشین با حال» رخ داده که این گسست گذرگاه‌های فهم از «من» را تغییر داده است (میری، ۱۴۰۰: ۲۵-۲۲). باور این جنبش‌ها آن است که امرسیاسی باید برای همه اعضا جامعه فرصت نقش‌آفرینی را فراهم نماید تا همه انسان‌ها به عنوان سوژه‌های اجتماعی بتوانند تاریخ‌مندی خود را خلق کنند و روایتی جدیدی از زندگی روزمره را فریاد بزنند و همچنین صدایی برای به حاشیه‌رفتگان باشند. نقطه عزیمت جنبش‌های اجتماعی جدید آن است که متفکران آن به این جمع‌بندی رسیده باشند که مزیت برجسته جنبش‌ها این امکان را به آنان می‌دهد که بتوانند فراتر از قواعد و هنجارهای سیاسی مرسوم بروند و به کنش‌گران فرصت ابراز وجود دهند و بازتابی از ندای جامعه (امر اجتماعی) باشند. در باور جنبش‌های اجتماعی جدید، هنوز گزاره‌هایی مانند دموکراسی، آزادی، عدالت و... فاصله چشم‌گیری با آن چیزی که گفته شده، دارد؛ زیرا هنوز اصول مذاکره ناشدنی و تابویی وجود دارد که مانع از برساخت یک نظم متکثر و مفاهیمی چون، آزادی، عدالت، برابری، تکثر و تنوع اجتماعی می‌شود و برای پاسخ منطقی به این وضعیت، جنبش‌های اجتماعی عاملیت پیدا می‌کنند.

بنابراین، تنها راه پیش‌رو، سیاسی کردن رنج سوژه در زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. به طور مثال، در دموکراسی‌های حقیقی و واقعی جنبش‌های پرولتاریایی صرفاً برای دستمزد و یا وضعیت کار دست به کنش نمی‌زنند بلکه برای

سازمان‌دهی خود و تعیین ضوابط اشتغال مبارزه می‌کنند؛ جنبش‌های نژادی مانند سیاه‌پوستان نه فقط برای رفتارهای برابر بلکه به منظور توانمندسازی آنان بوده؛ فمینیسم در کنار برابری جنسیتی، خواستار نوسازی روابط مبتنی بر قدرت در برابر نظم مردسالار است؛ و همچنین جنبش‌های صلح‌گرا و زیست‌محیطی پاسخ‌گویی امرسیاسی در برابر امر اجتماعی را دنبال می‌کنند. به‌طور کلی، این جنبش‌ها در تلاش هستند تا سوژه در حوزه زندگی روزمره خود فرصت تعیین سرنوشت و حق به رسمیت شناخته شدن را داشته باشد (Van Stekelenburg and Klandermans, 2009: 20; Beck, 2008: 1569 - 1571).

جنبش‌های اجتماعی نوین اساساً واکنشی دفاعی در برابر مستعمره شدن زیست‌جهان و مسئله فقر فرهنگی است. به بیان دیگر، علت ظهور جنبش‌ها نتیجه دست‌اندازی دولت و اقتصاد به زندگی روزمره مردم است. به همین منظور واکنش‌های جنبشی و عقلانی شدن زیست‌جهان با توسعه‌مندی کنش ارتباطی ارتباط دارد که اساساً فضای مناسبی را، برای برساخت هویت گروهی فراهم می‌آورد. بحث عمده تمامی جنبش‌های اجتماعی نوین آن است که در پس تمامی منازعات اجتماعی، نوعی میل برای به رسمیت شناخته شدن قرار دارد. اکسل هونت بیان می‌کند: «خودشکوفایی (Self-realization) سوژه با تاکید و توجه به شناسایی آنان در حوزه‌های گوناگون می‌تواند در جنبش‌های اجتماعی جدید اثرگذار باشد» (هونت، ۱۴۰۳: ۲۴-۲۳). تحقیق، توهین، طرد، نفی و در یک کلام عدم به رسمیت شناخته شدن عامل تخریب زندگی روزمره سوژه است که می‌تواند آنان را به اکت‌های احساسی سوق دهد و عاملیتی برای یک کنش اعتراضی باشد. زمانی که سوژه متوجه این رنج اجتماعی می‌شود ظرفیت‌های اقدام جمعی در قالب الگوهای اجتماعی برای مقابله با این وضعیت شکل می‌گیرد و منبع اصلی جنبش‌های اجتماعی می‌شوند. هونت اشاره می‌کند که کالایی شدن و یا بازاری شدن زندگی روزمره سوژه، آزادی فردی، سبک‌های زندگی و خودشکوفایی را تحت تاثیر قرار می‌دهد و امکان همبستگی و مشارکت سیاسی با مشکل مواجه می‌سازد. در چنین موقعیتی آزادی فردی، زندگی روزمره، عدالت، برابری مختل می‌شود و تنها راه رهایی، بازتعریف آزادی فردی سوژه، زندگی روزمره و توجه به کنش‌های رهایی‌بخش و مسئله هویت است (Törnberg, 2018: 385).

۳. جنبش‌های اجتماعی جدید؛ بازتعریف دازاین، سوژه و زندگی روزمره

از جمله اندیشمندانی که می‌توان گزاره‌های اندیشه‌ای – فلسفی او را در باب برساخته‌شدن بینش‌های اجتماعی نوین به کار بست مارتین هایدگر است. به باور هایدگر سوژه (انسان) به مثابه دازاین در یک نسبت اساسی با جهان پیرامونش قرار دارد و با اتکا به زیست روزمره خود مواجهه‌ای دل مشغولانه با آن جهان (جهان پیرامون) برقرار می‌کند. هایدگر اذعان دارد که: «انسان خودش را در ماهیت‌اش نمی‌گشاید و گذار از چنین فرآیندی امکان‌پذیر نیست مگر آن که انسان (سوژه) به وسیله هستی، فراخوانده (مورد خطاب یا طلب) شود» (هایدگر، ۱۴۰۳: ۸۰). چنین فراخوانی به سوژه این امکان را می‌دهد تا جایی به ماهیت او تعلق دارد که به واسطه این پیش‌روی معنایی جدیدتر از هستی و زیستن خود در جهان اجتماعی بدست دهد؛ در این حالت است که سوژه ضمن بازتعریفی از دازاین و زندگی روزمره، امر اجتماعی جدیدی را ابداع می‌کند. در جنبش‌های اجتماعی جدید، سوژه به باور هایدگر بیرون خویش می‌ایستد (برون – خویشی) و حقیقت هستی خود را طوری دیگر تعریف می‌کند. این بازتعریف در قالب تعیین آنتالوژیک خاص انسانی است؛ تعیینی که دیگر از نوع و ماهیت سستی نیست بلکه برآمده از نیازهای جدید انسانی، برآمده از هستی و زندگی اگزیستانس سوژه است. این دازاین همیشه خود را بر حسب نوع زیستی که دارد تعریف می‌کند و به عبارت دیگر، با فهم این نکته که جهان رنج است، دیگربودگی و درجهان بودگی جدیدی برای خود تعریف می‌کند (میری، ۱۴۰۲: ۱۰۲-۹۹). به‌طورمثال، من به عنوان یک ایرانی (زن بودن، مرد بودن، جوان بودن و...) هستی جدیدی را برای خود تعریف کرده‌ام که دیگر در چارچوب تعیین سستی جای نمی‌گیرد بلکه این هستی جدید برآمده از برون‌خویشی و نیازهای جدید زندگی روزمره است. به عبارت دیگر، این «من ایرانی» با طرح پرسش‌هایی جدید به واسطه چرخش‌های پارادایمی در حوزه ذهنیت فردی – اجتماعی و جهانی، هویت‌های متمایزی با آنچه برایش تعریف شده بود را دنبال می‌کند و به نوعی در تلاش است تا ضمن پدیدارشدن تکثرات هویتی (میری، ۱۴۰۰: ۶۰-۵۶) فهمی جدید از لحظه زیستن، کیستی و چیستی برای خود ایجاد نماید. به عبارت دیگر، در هر لحظه سوژه فهمی از هستی خودش دارد به طوری که در دوران موسوم به پسامدرن و یا دوران متکثرشدگی امر اجتماعی، هستی خود را هم متکثر تعریف می‌کند (خالقی، ۱۳۸۲؛ پویافر و دیگران، ۱۴۰۲؛ میری، ۱۴۰۰).

یکی از مهم‌ترین مسائل زندگی روزمره و مورد توجه جنبش‌های اجتماعی جدید نحوه بودن - با - دیگران است. پاسخ به چگونگی این رابطه مشخص‌کننده کیستی امر سیاسی و امر اجتماعی در رابطه به یکدیگر است. در تفکر و ذهنیت مبتنی بر سنت، برای سوژه و حتی حوزه امر سیاسی (حکومت / دولت) یک خود ثابت (جوهر) فرض می‌شود که در همه درگیری‌های تفسیر و قرائت ثابتی از جهان پیرامون دارد. این تلقی از خود به عنوان یک امر ثابت، هستی (دازاین) را از بودن با دیگران و روزمرگی خارج می‌کند (HypoKemon) و به نوعی بستر سلطه و انقیاد امر سیاسی را در برابر امر اجتماعی فراهم می‌کند. این سوال مطرح است که چرا امر ایزوله^۱ در جهان کنونی وجود ندارد؟ در پاسخ باید گفت که به دلیل متکثر بودگی مسائل و مطالبات سوژه، دازاین و جنبش‌های اجتماعی جدید هم در عالم فرا - ایزولگی را فریاد می‌زنند؛ عالمی که دیگران هم هستند و در یک ارتباط معنادار باهم قرار می‌گیرند و اساساً این - همانی که توسط امر سیاسی و نظام قدرت تحکیم می‌شود به واسطه فریاد فرا - ایزولگی، عالم نا یا (فرا) - همانی پدیدار می‌شود و تلاشی به منظور ابداع امر اجتماعی متکثر صورت می‌پذیرد. به عبارت ساده‌تر این جنبش‌ها با تعریفی متکثر از هستی (دازاین) امر اجتماعی جدیدی را خلق می‌کنند که متنوع است و روایتی جدید هم از زندگی روزمره دارد (روحانی و میری، ۱۴۰۰: ۶۹۵-۶۹۲).

کارویژه مهم دیگر جنبش‌های اجتماعی جدید توجه به چیرگی‌های متافیزیکی است که به نحوه نظام‌مند امر اجتماعی و زندگی روزمره را تحت تاثیر قرار داده؛ چیرگی که تاثیر منفی بر وجه اُنْتیکی زندگی روزمره می‌گذارد. در چنین شرایطی ماموریت این جنبش‌ها رویارویی با امر متافیزیکی به مثابه امر غالب است که امکانات و توانایی‌های امر اجتماعی و زندگی روزمره را مدفون ساخته است. به باور هایدگر این تلاش و گشودگی می‌تواند نقطه آغازی برای واژگونه‌سازی و یا واژگونه‌خوانی بر ساخت‌های متافیزیکی باشد که امر سیاسی برای تسلط بر جامعه ایجاد کرده و که این امر سرآغاز جدیدی در نسبتی تازه برای بازتعریف گزاره‌هایی چون دموکراسی، آزادی، برابری، عدالت، زندگی روزمره، امر اجتماعی و امر سیاسی می‌باشد (خالقی، ۱۳۸۲: ۱۸۰-۱۷۰).

۱.۳ سوژه، هویت و جنبش‌های اجتماعی جدید

قرن حاضر تلاطمی از علاقه‌مندی به جنبش‌های اجتماعی و مسائل هویتی را برای سوژه‌ها به وجود آورده است و محققان نیز متناسب با نیازهای اجتماعی، سیاسی در سطوح ملی،

منطقه‌ای و بین‌المللی علاقه خود را به فهم جنبش‌های اجتماعی جدید اعلام داشته‌اند. رخدادهایی مانند دو جنگ جهانی، انقلاب‌هایی مانند انقلاب ایران، بهار عربی و ظهور جنبش‌های مبتنی بر سبک زندگی (زندگی روزمره) در این زمانه به وقوع پیوست به طوری که در این فرآیند ساخت‌یابی، هویت جمعی جدید نظم گفتمانی مستقر را به چالش کشیده و هویتی جدید را برای سوژه تعریف کرده است.

هویت‌های جدید از نظر ماهیت هم فردی و هم اجتماعی هستند و این مسئله در رابطه میان سوژه با جامعه و امر سیاسی اثرگذار است. بنابراین، هنگامی که به گفتمان هویت‌های جدید در جوامع مختلف و جنبش‌های اجتماعی جدید برمی‌خوریم، گزاره‌ها و عاملیت‌های جدید مانند سوژه‌های متکثر و هویت‌های متنوع به عنوان بخشی از امر اجتماعی به مقابله با امر سیاسی می‌پردازند. هویت‌یابی جنبش‌های اجتماعی جدید در این معنا برساخته‌سازی امر اجتماعی است که عاملان این کنش‌ها زیست روزمره و جهان پیرامون را در ابعاد جدیدی تعریف می‌کنند زیرا به عنوان سوژه شناسا (فاعل شناسا) خود را با محیط متحول پیرامونی تطبیق می‌دهند و با برساخت یک ذهنیت مقایسه‌مند، به ارتقای امر اجتماعی در برابر امر سیاسی می‌پردازد. این گفته بدین معناست که سوژه در عصر پسامدرن با تاکیدزدایی از اقتدار، به حداکثر رساندن آرامش توجه دارند و این رفاه و آرامش را در یک حالت مقایسه‌ای یعنی مقایسه زیستن خودشان با دیگران دنبال می‌کنند. سوژه عصر کنونی به عنوان عاملیت جنبش‌های اجتماعی جدید، در مقابل کلان روایت‌ها و حقیقت‌های مطلق می‌ایستد و امکان گسست در نظم مسلط و توانایی به چالش کشیدن نظم موجود را داراست. این حوزه ظهور سوژه در مدل‌های فردی و جمعی را مشخص می‌کند و در قلمرو امر سیاسی امکان به وجود آمدن سوژه سیاسی - اجتماعی وجود دارد؛ سوژه‌ای که می‌تواند در راستای پراکسیس جمعی، اعتراض و انتقادی به وضع موجود داشته باشد (پرندوش، ۱۳۹۷؛ یاقوتی و دیگران، ۱۴۰۱).

در این رویکرد، سوژه‌ها به واسطه رنج اجتماعی، شور جمعی، بحران‌های چندوجهی و گسترش تکنولوژی‌های ارتباطی، در حال بازتعریف مفاهیمی چون هویت، زندگی روزمره، دموکراسی و برابری‌اند و به خلق روایت‌هایی متفاوت از گفتمان مسلط می‌پردازند. این جنبش‌ها و تلاش‌های اجتماعی به بازتولید مفاهیم زیستن و ایده‌آل‌های ازدست‌رفته، و به تصویرسازی چشم‌اندازهای جدیدی از زندگی روزمره کمک می‌کنند، چراکه جامعه به دنبال گریز از تسلط کلان‌روایت‌های انحصاری است. در این شرایط، امر سیاسی دیگر قادر به

کنترل مطلق نیست؛ زیرا جامعه با خلق فضاهای جدید، شیوه‌ای نوین برای زیستن و تفکر درباره خود فراهم آورده است (احمدی، ۱۳۸۵؛ یاقوتی و دیگران؛ ۱۴۰۱). تغییرات چند دهه اخیر در ایران مانند رشد رسانه‌ها، افزایش سطح سواد و آگاهی اجتماعی و دگرگونی منطق اقتصادی، بسترهای لازم را برای خلق کنش‌های جمعی فراهم کرده است. به‌طور کلی، تحول در جوامع مدرن و رشد آگاهی، سوژه‌ها را به سمت بازتعریف آزادی، دموکراسی و هویت در قالب جنبش‌های اجتماعی پیش می‌برد که از درون جامعه سرچشمه گرفته و سوژه را در مقام بازیگر فعال تحولات اجتماعی قرار می‌دهد. (میری، ۱۴۰۲؛ میری، ۱۳۹۸).

در این شرایط سوژه‌های تحول‌خواه به عنوان عاملیت‌های پیش‌رونده جنبش‌های اجتماعی بیان می‌کنند که جامعه و حوزه امر اجتماعی با استثمار قلمرو سه‌گانه زندگی روزمره یعنی اقتصاد، اجتماع و فرهنگ توسط امر سیاسی (دولت / حکومت) روبه‌رو شده است. تحت این شرایط وجه متافیزیکی (ایدئولوژیک) حاکم بر سیاست، اقتصاد و کارویژه آن یعنی استخراج منابع و توزیع آن در سطح جامعه و قاعده حاکم بر آن یعنی مبادله را به سود سیاست تغییر داده؛ فرهنگ و ماهیت درونی آن که مبتنی بر گفتگومندی و تولید معرفت است، توسط امرسیاسی و قدرت مختل شده است و به نوعی استبداد کلان روایت‌ها و حقیقت را ایجاد کرده؛ حتی در حوزه اجتماع هم که بستر درونی‌سازی ارزش‌ها و هنجارها می‌باشد توسط روایت‌سازی‌های حاکمیت و امر سیاسی تحت شعاع قرار گرفته که خروجی این وضعیت استثمار قلمرو زندگی روزمره توسط سیاست است؛ و اینکه حیات اجتماعی چون تحت تاثیر امرمتافیزیکی و قدرت سیاسی قرار دارد وضعیت امتناع امراجتماعی به وجود آمده و بدن‌مندی جامعه تحت کنترل «قدرت و سیاست» قرار می‌گیرد و فرصت سوژگی را از جامعه سلب می‌کند آنان را به اُبژه‌های مطیع تبدیل می‌سازد.

به باور عاملان این حرکت‌های اعتراضی، قلمروهایی مانند اقتصاد، قلمرو استعلایی جامعه است جایی که تنها معطوف به قلمرو بازار، پول یا بانک نیست بلکه به معنای استخراج منابع از محیط تعریف شده؛ که در این خوانش، سوژه هم به عنوان یک منبع است که می‌بایست دانش، ذهنیت و توان‌مندی او مورد استفاده قرار گیرد و تولید ثروت، قدرت و معرفت نماید که این مسئله مطالبه جنبش‌های اجتماعی جدید است. با تمام تعابیر و تفسیرهایی که در عصر کنونی از عاملیت جنبش‌های اجتماعی جدید و نقش دگرگون‌کننده سوژه در ساخت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و توانایی آنان در غلبه و تغییر شرایط می‌شود، این جنبش‌ها توانسته‌اند ساختار قدرت را با چالش مواجه سازد. این مسائل سوژه را با

تحول در نظام آگاهی و طبقاتی‌اش روبه‌رو کرده و دیگر سرنوشت محتوم یا تاریخی که برای او در نظر گرفته شده بود را نمی‌پذیرد بلکه به دلیل روندهای اجتماعی، فرهنگی و جهانی که منجر به تغییر نگرش او شده تاریخ‌مندی جدیدی را فریاد می‌زند و روح متحول‌شده‌ای را بر کالبد امر اجتماعی و زندگی روزمره استمار شده، می‌دمد. به‌طور کلی، مقابله جنبش‌های اجتماعی جدید که با عاملیت سوژه تحول‌خواه علیه مُنقادسازی، و اساساً به دنبال خلق فردیت و سوژگی جدید است، گذار از هویت و امر اجتماعی تحمیلی، به سوی یک وضعیت متکثر را دنبال می‌کند که در این حالت سوژه در چارچوب «آنچه را که می‌توانیم باشیم، متصور می‌شویم و برمی‌سازیم» قرار می‌گیرد. براین اساس، سوژگی و خلق امر سوژکتیو جدید، خارج از ساختارهای نهادینه امر قدرت است و این امکان را برای انسان فراهم می‌کند که از فضای امتناع امر اجتماعی به امکان سوژگی، رهایی از محدودیت‌ها و تعینات سنتی نائل شود و در پی، طرح‌افکنی جدید، تعریف نوین از بودن – در – هستی و انتخاب شیوه‌های روزآمد از زندگی روزمره با اراده آزاد و اساساً در جست‌وجو فهم نوینی از دازاین، سوژگی و گزاره‌هایی چون دموکراسی، آزادی، برابری، رهایی و... باشد (نظری، ۱۳۹۰: ۱۲).

۲.۳ جنبش‌های اجتماعی جدید تلاشی برای مسلط‌سازی «امر در حال ظهور» و سوژگی

همان‌طور که در بخش قبلی اشاره شد، جنبش‌های اجتماعی جدید به دنبال خلق یک امر اجتماعی نویناد هستند و با تعریفی مجدد از هویت، روحی تازه بر کالبد جامعه در برابر امر سیاسی می‌دمند. این جنبش‌های جدید که به نوعی حرکتی‌هایی مبتنی بر هویت هستند تلاش بر مسلط‌سازی «امر در حال ظهور» در جامعه به عنوان حوزه امر اجتماعی و سوژگی (فردیت) اجتماعی – سیاسی دارند. جنبش‌های اجتماعی جدید به دلیل رویکردهای نویناد به عرصه سیاست، اجتماع، اقتصاد و فرهنگ، به نوعی خود را در تقابل با امر رسوب‌یافته (نظام‌های هنجارین و باقی‌مانده از دوره‌های گذشته) و امر مسلط (نظام هنجارین کنونی که بر جامعه تسلط دارد و می‌تواند شامل کلان روایت‌ها و نظام حقیقت برساخته شده توسط امر سیاسی باشد) می‌بینند و خود به دنبال مسلط‌سازی و جایگزین کردن امر در حال ظهور که دربرگیرنده‌ی تحول اجتماعی، تکثر هویتی، به رسمیت‌شناختگی گروه‌های حاشیه‌ای، توجه به زندگی روزمره و زندگی نازیسته جامعه هستند.

جنبش‌های اجتماعی جدید بیشتر به دنبال جستجوی هویت، سیاست، فرهنگ و جامعه‌ای نوین هستند تا مسائل اقتصادی. این جنبش‌ها به سوژگی انسان به‌عنوان عاملی برای تغییر نظم مسلط توجه دارند و نه تنها به اقتصاد، بلکه به سه عامل مهم: کاهش دخالت دولت در امور اجتماعی، توسعه تولید دانش و گسترش رسانه‌های جمعی اهمیت می‌دهند. دخالت دولت در حوزه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی باعث بروز خشم اجتماعی و شکل‌گیری این جنبش‌ها شده است. این جنبش‌ها به دنبال کاهش نفوذ دولت در زندگی روزمره و جایگزینی آن با تکثرگرایی و هویت‌های متنوع هستند. برای این تغییرات، عواملی مانند فرهنگ سیاسی، تحولات داخلی و بین‌المللی، و توانایی در ایجاد جنبش‌های اجتماعی نقش مهمی دارند. در نهایت، این جنبش‌ها به دنبال خلق سوژگی جدیدی هستند که در کنار آن، فضا‌مندی و نمایشی‌شدن زندگی روزمره نیز مطرح می‌شود و کنش‌های خیابانی بروز و ظهور می‌یابد (Edwards, 2009: 381- 385; Tuğal, 2009: 395; Bayat, 2005: 900-903). در فضای رشد جنبش‌ها و ناجنبش‌های اجتماعی، حوزه اقتدار سیاسی (دولت / حکومت) در صدد آن بوده تا زیست سیاست قدرت را بر جامعه تحمیل کند و فضای اجتماعی را اشغال نماید. در مقابل، حوزه اقتدار اجتماعی (جامعه) به واسطه تغییراتی چون جهانی‌شدن و افزایش سطح آگاهی به مقابله با زیست سیاست قدرت می‌پردازد و سیاست زندگی، سوژگی و امر در حال ظهور اجتماعی را مطرح می‌سازد؛ منازعه‌ای که به دلیل تحمیل معنا برای کردارهای اجتماعی از سوی امر سیاسی بوده است (بیات، ۱۴۰۳: ۲۶-۲۳). جنبش‌های اجتماعی جدید، تحت تأثیر رشد صنعت دانش و نقش‌آفرینی رسانه‌ها، به دنبال تغییرات بنیادین در ساختارهای اجتماعی و سیاسی هستند. توسعه اقتصادی و افزایش سطح سواد آموزش باعث شده که این جنبش‌ها، ارزش‌های فرامادی و انسانی را که به زندگی روزمره وابسته‌اند، بازتاب دهند و سوژه‌هایی آگاه و تحول‌خواه را خلق کنند (DeFronzo, 2021: 41-45; Carroll and Hackett, 2006: 96-98). سوژه‌های جنبش‌های جدید، به واسطه آگاهی و خودآگاهی از نقش خود در جامعه و بهره‌گیری از رسانه‌های گروهی، سوژکتیویته‌ای جدید ایجاد می‌کنند که ارزش‌های نوین برای زندگی روزمره به ارمغان می‌آورد.

رسانه‌های دیجیتال و شبکه‌های مجازی همچون اینستاگرام، توییتر و واتساپ با بازنمایی سبک‌های جدید زندگی و گسترش آگاهی، ابزار قدرتمندی در بسیج توده‌ها و تضعیف ساختارهای سنتی و تمرکزگرایی قدرت هستند. این رسانه‌ها از طریق آشکارسازی روایت‌های نهفته زندگی روزمره و ایجاد سوژگی جدید، نظم اقتدارگرایانه را به چالش

می‌کشند و بحران‌هایی در برابر روایت‌های سیاسی مطلق‌گرا ایجاد می‌کنند (ستاری، ۱۴۰۱: ۱۴). پیوند فناوری ارتباطی و زندگی روزمره به تدریج ساختار آگاهی اجتماعی و هستی اجتماعی را متحول کرده و به نیروهای اجتماعی امکان می‌دهد تا برخلاف نخبگان، ماهیت تحول‌یافته‌ای پیدا کنند. در نتیجه، تضاد میان جامعه و نخبگان در قدرت و میان ساختار آگاهی و نظام‌های اقتدارگرا تشدید می‌شود، و زمینه‌ای برای تغییرات اجتماعی بنیادین فراهم می‌آورد و به بیانی دیگر، بحرانی در یوتوپیای برساخته حکومت و اقتدار سیاسی ایجاد می‌شود (Gardiner, 2002: 70; Berberoglu, 2019: 142).

۴. جنبش‌های اجتماعی جدید در میانه نهفتگی و درونگی زندگی روزمره تا سیالیت کنش

یکی از مسائل مورد توجه در باب جنبش‌های اجتماعی جدید آن است که این جنبش در میانه دوره نهفتگی و سیالیت قرار دارند و به بیان آلبرتو ملوچی تحلیل‌گران با خطایی استراتژیک صرفاً این حرکات را در قالب نزدیک‌بینی امر رویت‌پذیر (Myopia of the visible) تحلیل می‌کنند (قلی‌پور، ۱۴۰۲؛ Melucci, 1989: 44). عینیت‌یافتگی جنبش‌های اجتماعی به معنای آن نیست که ظهور و سقوط آن‌ها در خیابان رخ می‌دهد بلکه این جنبش‌ها در دوره‌های کوتاهی از فعالیت در عرصه‌ی عمومی، دوره‌ای طولانی از نهفتگی را تجربه می‌کنند. به همین منظور، جنبش‌های گاهی خفته (Dormant) و گاهی بیدار هستند و می‌توانند کنشی خیابانی از خود نشان دهند. جنبش‌های اجتماعی جدید ماهیتی دوساخت‌گرا دارند یعنی به صورت آن‌لاین و آف‌لاین هستند که تحت عنوان جنبش‌های ترکیبی از آن‌ها یاد می‌شود که با غیبت کنش خیابانی و بالاگرفتن هزینه‌های کنشگری آشکار آنان به صورت مخفی و آف‌لاین فعالیت می‌کنند. مرحله نهفتگی جنبش‌ها بستگی به شرایطی از قبیل وضعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی دارد. در کشورهای دموکراتیک و باز این جنبش‌ها به سمت نهادی‌شدن پیش می‌روند (کریستین‌سن، ۱۳۹۶؛ قلی‌پور، ۱۴۰۲) و در جوامع بسته کنش‌های به صورت پنهانی و در قالب نهفتگی به مسیر خود ادامه می‌دهند یعنی دوره‌ای تحت عنوان تعلیق خیابانی جنبش اجتماعی (Social movement abeyance) معنا پیدا می‌کند.

تعلیق خیابانی جنبش اجتماعی بدان معنا نیست که این جنبش دیگر فعالیتی ندارد و یا از بین رفته است بلکه میان آشکار-بودن جنبش و نهفتگی تفاوت وجود دارد. مرحله‌ی

آشکارگی در یک تعریف ساده یعنی زمانی که می‌توان این کنش جمعی را مشاهده کرد. اما دوره نهفتگی یک مرحله ضروری برای تداوم جنبش اجتماعی جدید است که دارای اصالت می‌باشد زیرا می‌تواند یک جنبش را در بسیج‌پذیری موفق گرداند. کنش‌های جمعی از تولیدات زندگی روزمره استفاده می‌کنند تا چارچوب‌های معنایی خاص خود را شکل دهند که این وضعیت در بستر نهفتگی جنبش حاصل می‌شود. برهمن اساس، نهفتگی به معنای ناپیدایی و یا حذف جنبش اجتماعی نیست؛ بلکه در پیوند با زندگی روزمره قرار دارد. از نظر ملوچی این ویژگی و ظرفیت سلولی به کنشگران حاضر در جنبش این امکان را می‌دهد تا معنای بدیل را در زندگی روزمره کسب کنند (Melucci, 1989: 71). جنبش در این معنا تفاوتی با بسیج دارد زیرا در یک فضایی دیگر زیست می‌کند؛ یعنی در شبکه روزمره روابط اجتماعی که ظرفیت و اراده بازتخصیص فضا و زمان و همچنین کوشش برای کسب بدیل‌هایی از زندگی روزمره می‌باشد که در نهفتگی جنبش‌های اجتماعی جدید به وجود می‌آید. دوره نهفتگی که مرحله‌ای طولانی برای جنبش است؛ کنشگران در آن تلاش می‌کنند تا از فعالیت و روابط پنهانی روزمره، سبک‌های زیستن را مطابق با باورهای خود نهادینه و یک تمرین روزمره را پرورش دهند که تجسم آرمان‌ها و سوژگی جدید آنان باشد. نکته مهم در اینجا آن است که جنبش‌ها به صورت پیوسته و توقف‌ناپذیر در میان مراحل نهفتگی و رویت‌پذیری در نوسان‌اند و در جریان این تلاطم‌ها مسائل جدیدی ظهور می‌کند و میدان منازعه میان امر اجتماعی و امر سیاسی فراخ‌تر می‌شود (Carroll and Hackett, 2006: 103 Foweraker, 2003: 69-72; Scott, 2023: 63).

مرحله پنهانی جنبش‌های اجتماعی جدید اساساً با زندگی روزمره، نیازها و هویت‌های اجتماعی جامعه در ارتباط است و در مرحله‌ی رویت‌پذیری تبدیل به کنش جمعی می‌شود. دوره نهفتگی جنبش به سوژه‌ها این امکان را می‌دهد تا مستقیماً به مدل‌های جدید فرهنگی فکر کنند؛ یعنی تحولانی که در نظام معنایی در تضاد با امر مسلط سیاسی است مانند تفاوت‌های جنسی، زمان، فضا، بدن، زندگی روزمره، دموکراسی، آزادی، برابری، عدالت، رهایی از زیست‌قدرت. سیالیت جنبش‌های اجتماعی جدید هم بدین معناست که آنچه نااندیشیدنی بود، اکنون به یک امر قابل تفکر و تأمل و از حالت پیش‌فرض خارج و به تبدیل به یک دشواره (Problematic) شده و به نوعی دوران سیاست سوژه ظهور یافته است (صادقی‌زاده، ۱۳۹۹؛ یاقوتی و دیگران، ۱۴۰۱). در این سیالیت آنچه مورد اجماع و یا تبلیغ بوده، اکنون محل منازعه است. عرصه انقیاد سوژه تبدیل به حوزه‌های برابرگونه‌ای

شده و به بیان دیگر، امر مسلط و عادی در معرض تزلزل، تغییر و فروپاشی؛ و امر در حال ظهور جدید اجتماعی پدیدار شده است. سیال‌بودگی جنبش‌ها دارای یک هدف کلان و مهم می‌باشد؛ یعنی آن‌ها به دنبال تغییر ارزش‌ها، نظام‌های جاری و حقیقت‌های مطلق هستند و عرصه این کنش در زندگی روزمره است. مهم‌ترین تجلی جنبش اجتماعی جدید، تغییر در معانی از پیش ساخته، خلق معناهای جدید برای سوژه، زندگی روزمره، آزادی، دموکراسی، برابری و... می‌باشد که به دلیل فرهنگی بودن (یعنی مبتنی بر جامعه) تحول در امر اجتماعی و امر سیاسی را مدنظر دارد (Johnston, 2013: 85-89; Oberschall, 2017: 100-106; Lefebvre, 2017: 78-80).

۵. نتیجه‌گیری

جنبش‌های اجتماعی جدید با فاصله گرفتن از دغدغه‌های سستی طبقاتی و اقتصادی، تمرکز خود را بر مسائل هویتی، فرهنگی و زیست‌محیطی معطوف کرده‌اند. این جنبش‌ها بر بازگشت سوژه به مرکز تحلیل‌ها تأکید دارند، جایی که فردیت و خلاقیت نقشی اساسی در تغییرات اجتماعی و سیاسی ایفا می‌کنند. نظریه‌پردازانی مانند آلن تورن، این جنبش‌ها را نه تنها ابزار دگرگونی ساختارهای قدرت، بلکه به عنوان تلاشی برای بازتعریف زندگی روزمره و هویت‌های فردی و جمعی می‌دانند. جنبش‌ها با تأکید بر هنجارها و نفی عقلانیت ابزاری، به سوی خلق شرایط مطلوب و به چالش کشیدن هژمونی موجود حرکت می‌کنند و مفاهیم جدیدی از عدالت، آزادی، و دموکراسی را تبیین می‌نمایند. سیاست سوژه، یکی از ویژگی‌های کلیدی این جنبش‌ها، به دنبال ابراز هستی فردی در تمامی عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی است. این سیاست، امر اجتماعی را به صورت امری فردی و جدید می‌بیند و شامل سه وجه اصلی می‌شود: زندگی جمعی که دگرگونی در زندگی روزمره را دنبال می‌کند؛ جامعه مدنی که با کنار زدن نگرش اریستوکراتیک، فرهنگی شدن جنبش‌ها را می‌طلبد؛ و سیاست‌ورزی که زیست سیاست را به سیاست زندگی تغییر داده است. در روند جهانی شدن و پسامدرنیته، جنبش‌های اجتماعی فضاها را برای ادراک جدیدی همچون فردی شدن و فرهنگی شدن را پدید آورده‌اند. این فرایند، به چالش کشیدن سنت‌ها و کلان‌روایت‌ها را تسریع کرده و به ظهور فهم جدیدی از سیاست و زندگی روزمره انجامیده است. این تغییرات منجر به نوعی گسست و ناهمخوانی میان امر اجتماعی و امر سیاسی شده است.

پی‌نوشت

۱. امر جداشده و یا امر منزوی

کتاب‌نامه

- احمدی، حمید (۱۳۸۵). ایران: قومیت، هویت و ملیت. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- آل سیدغفور، سید محمدتقی؛ زهیری، علیرضا (۱۳۹۵). سیاست هویت و جنبش‌های اجتماعی جدید. فصلنامه علوم سیاسی، سال ۱۹، شماره ۷۴، صص ۱۴۰-۱۱۹.
- بیات، آصف (۱۴۰۳). انقلاب را زیستن. ترجمه شیرین کریمی، تهران: نشر بیدگل
- پرنودوش، پوریا (۱۳۹۷). رخداد، سوژه و حقیقت در اندیشه سیاسی آلن بدیو، تهران: تپا
- پویافر، احسان و دیگران (۱۴۰۲). پاتوس و حال‌وهوای بنیادین نزد هایدگر؛ به سوی یک تربیت حالمند و تیمارداران، فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۴، شماره ۳، صص ۳۳-۱.
- تورن، آلن (۱۴۰۲). بازگشت کنشگر. ترجمه سلمان صادقی‌زاده، تهران: نشر ثالث.
- حجت‌الله، ایوب (۱۴۰۲). کنشگر فاعل و جنبش‌های اجتماعی جدید از دیدگاه آلن تورن، فصلنامه مطالعات کشورها، سال ۲، شماره ۳، صص ۴۹۳-۴۶۹.
- خالقی، احمد (۱۳۸۲). قدرت، زبان و زندگی روزمره، تهران: نشر گام نو.
- راقب، امیر؛ اشرف‌نظری، علی (۱۴۰۲). چرخش از اقتصاد به «امر اقتصادی» در حوزه تحلیل سیاسی: مرکزیت یافتن فرم زندگی، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۱۶۰-۱۳۸.
- روحانی، حسین؛ میری، سیدجواد (۱۴۰۰). نسبت میان تفکر تاملی و سیاست در اندیشه مارتین هایدگر. مجله علمی پژوهش‌های فلسفی، سال ۱۵، شماره ۲۷، صص ۷۰۸-۶۸۲.
- رئیی‌نژاد، آرش (۱۳۹۷). انقلاب و جنبش‌های اجتماعی: خوانشی نوین، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۹، شماره ۴، صص ۸۹-۶۱.
- ستاری، سجاد (۱۴۰۱). قدرت و وضعیت استثناء جبری در ایران (شالوده و شرایط امکان)، فصلنامه دولت پژوهی، سال ۸، شماره ۳۱، صص ۲۹-۱.
- صادقی‌زاده، سلمان (۱۳۹۹). جامعه‌شناسی گذار به سیاست سوژه در عصر جهانی‌شدن؛ بانگاهی کوتاه به وضعیت ایران، فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۱، شماره ۴، صص ۸۷-۱۰۵.
- عجم‌اوغلو، دارون؛ رایینسون، جیمز (۱۴۰۳). راه باریک آزادی. ترجمه سید علیرضا بهشتی و جعفر خیرخواهان، تهران: نشر روزنه.
- عزیزی، پروانه و دیگران (۱۴۰۰). جنبش‌های اجتماعی نوین: مطالعه موردی جنبش‌های زیست محیطی نوظهور، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۳۵، شماره ۴، صص ۱۵۴-۱۲۵.

- قربانی، ارسلان؛ کشوریان‌آزاد، محسن (۱۳۹۶). بررسی جنبش‌های اجتماعی خاورمیانه از نظرگاه نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره ۱، شماره ۲۵، صص ۳۹-۱۵.
- قلی‌پور، مجتبی (۱۴۰۲). گذار از جنبش خطی به جنبش سیال: چارچوبی برای درک دوره نهفتگی جنبش‌های اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۲۶، شماره ۱، صص ۹۷-۶۷.
- قنبرلو، عبدالله (۱۳۹۸). تحلیل جنبش‌های اجتماعی نوین براساس مکتب فرانکفورت، فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۰، شماره ۴، صص ۴۵-۲۳.
- کاستلز، مانوئل. (۱۴۰۲). شبکه‌های خشم و امید، ترجمه مجتبی قلی‌پور، تهران: انتشارات مرکز.
- کریستین سن، جانانان. (۱۳۹۶). چهار مرحله جنبش‌های اجتماعی، در کتاب: مجموعه نویسندگان، نظریه‌های جنبش اجتماعی، ترجمه سعید خاوری‌نژاد، تهران: نشر فلات.
- میری، سیدجواد (۱۳۹۸). «حکمروایی و همبستگی اجتماعی»، تهران: انتشارات نقد فرهنگ.
- میری، سیدجواد (۱۴۰۰). «تداوم و گسست؛ تاملی در منطق تحول هویت و ملیت ایرانی»، تهران: انتشارات نقد فرهنگ.
- میری، سیدجواد (۱۴۰۲). «سوسیوکاوی: نظریه ای در باب رهایی و رنج»، تهران: انتشارات نقد فرهنگ.
- نظری، علی‌اشرف (۱۳۹۰). مدرنیته و هویت سیاسی در ایران. تهران: میزان.
- هایدگر، مارتین (۱۴۰۳). «هستی و زمان». ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی.
- هونت، آکسل (۱۴۰۳). «ایده سوسیالیسم: به سوی شکل دموکراتیک زندگی»، مترجم: محمد نبودی، تهران: نشر نی.
- یاسپرس، کارل (۱۳۹۸). «عقل و ضد عقل در روزگار ما»، مترجم: ضیاء تاج‌الدین، تهران: نشر چشمه.
- یاقوتی و دیگران (۱۴۰۱). نقش ابروندهای جهانی در تحول گفتمان هویتی در ایران معاصر، فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۳، شماره ۴، صص ۱۹۴-۱۷۵.

- Bayat, A. (2005). Islamism and social movement theory. *Third World Quarterly*, 26(6), 891-908.
- Beck, C. J. (2008). The contribution of social movement theory to understanding terrorism. *Sociology Compass*, 2(5), 1565-1581.
- Berberoglu, B. (2019). *The Palgrave handbook of social movements, revolution, and social transformation*.
- Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.
- Carroll, W. K., & Hackett, R. A. (2006). Democratic media activism through the lens of social movement theory. *Media, culture & society*, 28(1), 83-104.
- Christiansen, Jonathan (2011), "Four Stages of Social Movements", The Editors of Salem Press, *Theories of Social Movements*, Pasadena, CA: Salem Press
- DeFronzo, J. (2021). *Revolutions and revolutionary movements*. Routledge.

- Edwards, G. (2009). Habermas and social movement theory. *Sociology Compass*, 3(3), 381-393.
- Foweraker, J. (2003). Social movement theory and the political context of collective action. In *The political context of collective action* (pp. 64-77). Routledge.
- Gardiner, M. (2002). *Critiques of everyday life: an introduction*. Routledge.
- Jasper, J. M. (2010). Social movement theory today: Toward a theory of action? *Sociology compass*, 4(11), 965-976.
- Jaspers, K. (1963). *The atom bomb and the future of man*, University of Chicago Press.
- Jaspers, K. (2021). *The Origin and Goal of History (Routledge Revivals)*. Routledge.
- Johnston, H. (2013). *Social movements and culture*. Routledge.
- Langman, L. (2013). Occupy: A new social movement. *Current Sociology*, 61(4), 510-524.
- Lefebvre, H. (2017). *Everyday life in the modern world*. Routledge.
- Melucci, A. (1989), "Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs", in Contemporary Society, J. Keane and P. Mier (eds.), Temple University Press.
- Morris, A. (2000). Reflections on social movement theory: Criticisms and proposals. *Contemporary sociology*, 29(3), 445-454.
- Oberschall, A. (2017). *Social movements: ideologies, interest, and identities*. Routledge.
- Scott, A. (2023). *Ideology and the new social movements*. Routledge.
- Törnberg, A. (2018). Combining transition studies and social movement theory: Towards a new research agenda. *Theory and Society*, 47, 381-408.
- Tuğal, C. (2009). Transforming everyday life: Islamism and social movement theory. *Theory and society*, 38(5), 423-458.
- Van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2009). social movement theory: past, present and prospects by. In *Movers and shakers* (pp. 17-43). Brill.